

SZÓ- ÉS SZÓLÁSMAGYARÁZATOK

Szergyia. A című írt szót LÖKÖS ZOLTÁN (A szegedi paprikatermelés: Alföldi Tudományos Gyűjtemény 2: 187) jegyezte fel Szeged környékén: „Sok helyen használják szárításra a *szergyiát*. Röszkén *szélgyiá*-nak mondják és nevét a *szél* szóból származtatják, mert igen szellős helyen állítják fel. A *szergyia* két egymástól 2,5-2 m. távolságra leásott kb. 2 m. magas rúdból áll, tetején vízszintesen fekszik a széggel vagy kötéllel odaerősített *paprikarúd*, a *körösztűrű*. A *szergyia* leásott két karója az *aszokfa* (Szeged-Alsóváros) vagy *potos*, *putos* (Röszke)”. Érdekes, hogy a *szergyia* mellett Szegeden *szedriaifa* ~ *szédriaifa* 'a dohánypajtában elhelyezett vízszintes rúd, amelyre a dohányfüzereket száradás végett fölaggatják' (SzegSz. 2: 461) alak is használatos. Ezt az alakot VECSENYÉS JÁNOS közlése alapján közli BALINT SÁNDOR, s hozzáteszi, hogy Sövényházán *szergyiaifa* a neve.

Világos, hogy a *szedriaifa* alak hangátvetés következtében keletkezett a **szedriaifa*-ból, amelyben a szóközépi *d* hang *gy*-re megy vissza. Ami a *szergyia* szó mellett használt *szélgyiá* alakot illeti, ez nyilvánvalóan népetimológiai változat, amely a *szél* hatása alatt keletkezett a magyarban. Erre mutat LÖKÖS ZOLTÁN tudósítása is, amely szerint a *szergyiát* „igen szellős helyen állítják fel”.

Ha nem tévedek, a *szergyia* szó eddig nem szerepelt a magyar nyelvészeti irodalomban, s így eredete ez idő szerint ismeretlen. VÁSÁRY ISTVÁN „Two Old-Turkie Loan Words in Hungarian” (Hungaro-Turcica. Studies in Honour of Julius Németh. Bp., 1976. 239–47) című közleményében (241) hivatkozott LÖKÖS ZOLTÁN cikkére (i. m.), amelyben a *szergyia* szóra vonatkozó adatokról esik szó, de nem vette észre, hogy a *szergyiá*-ban és alakváltozataiban egy török szó rejtőzik.

Úgy látom, a szó etimológiai magyarázata nem okoz komoly nehézséget. Nem kétséges, hogy a török *sergi* szóval van dolgunk, s az sem vitás, hogy a szó szerbhorvát közvetítéssel került a magyarba. A török *sergi* szó a *ser-* 1. 'to spread out, or, to lay in order on the ground'; 2. 'to hang up in full length and bread on a line' ige *-gi* (*-gi*) képzős származéka. A régi és mai törökben a *-gi* jól ismert deverbális nomenképző, amely leggyakrabban szerszámnevek képzésére szolgál. (Vö. JEAN DENY, Grammaire de la langue turque 573–6 [§ 868]; A. VON GABAIN, Alttürkische Grammatik 71–2 [§ 115]; C. BROCKELMANN, Osttürkische Grammatik 106–8 [§ 60]; A. ZAJĄCZKOWSKI, Sufiksy 5 [§ 66–8].) Ezek szerint a *sergi* jelentése 1. 'a platform, mat, or carpet, on which wares are set out for sale'; 2. 'a temporary stall for the sale of goods'; 3. 'a collection of such stalls, a kind of fair'; 4. 'an exhibition of the products of national industry'; 5. 'a public pay-office' (REDHOUSE 1054).

A törökből a *sergi* átment a szerbhorvátba: a szerbhorvát *sèrgija*, *sèrdija* 1. 'prostirač na koji se baca novac prilikom prekupanja kakvil dobrovolnik priloga'; 2. 'mjesto gdje se što izlaže. Tako se u Visokom zvaoo trijem pred tabačkom radionicom gdje su tabaci sušili kožu' (ABDULAH ŠKALJIĆ, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku. Sarajevo, 1966. 560). A török *sergi* szó átkerült a bolgárba is: bolgár *sergija*.

A török *sergi* szó magyar *szergyia* változata érdekes végződése tekintetében is. Tudjuk, hogy az *-ija* végződésű alakok szerbhorvát közvetítést mutatnak. Szerbhorvát közvetítésről tanúskodik pl. a magyar *csizmadia* 'Stiefelmacher' alak, amely a török *çizmecî* szóra megy vissza. A magyarban a *csizmadia* elhasonulással jött létre a *çizmadžija*-ból. A magyar *haramia* 'Räuber' alak is a szerbhorvát *haramia* átvétele. A *haramia* az arab *harami* szóra megy vissza. Ez a végződés nem ritkán került tárgyalásra a magyar nyelvészeti kiadványokban. Ezért azt hiszem, hogy felesleges több példát felsorolni rá.

Úgy látszik, annak idején Magyarországon komoly tevékenység folyt a dohánytermesztés terén. Ezzel kapcsolatban Szeged környékén gazdag szókészlet alakult ki. BALINT SÁNDOR szorgosan összegyűjtötte a Szegeden használt szavakat, illetőleg alakváltozatokat. Neki köszönhetjük a *topos* szót, amely 'oszlop, kerítésoszlop; a szergyia rúdját tartó, villaszerűen szétágazó akácfaoszlop' értelemben használatos. Ezenkívül Szeged környékén használták a *kölyök*, *kölök* szót 'kerítés, szergyia oszlopának megszilárdítására szolgáló, melléjük vert erős karó' jelentéssel. A *topos* mellett hallható a *potos* vagy *putus* 'ágas, dohányszárító oszlop' értelemben. Manapság Szegeden a *potos* a fűszerpaprika szikkasz-

tására szolgál. Esős időben a szergyián szikkadó paprikafüzérek tetejére tesznek védelmül két, élénél fogva egymásra erősített hosszú deszkát, amelynek régies neve *koporsó*.

Közismert, hogy a dohány amerikai eredetű növény, amely a Balkánon keresztül terjedt el Magyarországon a XVII. században. Érdekes, hogy a *dohány* valószínűleg közvetlenül az oszmán-törökből került a magyarba. A török *duhan* név pedig az arabból származik, valószínűleg perzsa közvetítéssel. A török szó elterjedt a balkáni nyelvekben is. Később azonban a török szó elavult, és helyére a *tütün* szó került, amely a *tüt-* 'füstöl' ige származéka. Ebben a helyzetben érthető, hogy manapság Magyarországon a paprika- és dohánytermesztés területén használatban van egy török eredetű szó.

HASAN EREN